ПрАТ «ВНЗ «МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»
Навчально-науковий інститут психології та соціальних наук
Кафедра психології

ЗАТВЕРДЖУЮ
Директор Навчально-наукового інституту психології та соціальних наук
_____ Яна РАЄВСЬКА
«30» серпня 2024 р.

СХВАЛЕНО на засіданні кафедри психології
Протокол № 1 від 29.08.2024 р.
Завідувач кафедри
_____ Яна РАЄВСЬКА

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «МЕТОДОЛОГІЯ І МЕТОДИ НАУКОВИХ ПСИХОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ»

Галузь знань:	**05 Соціальні та поведінкові науки**
Спеціальність:	**053 Психологія**
Рівень вищої освіти:	**третій (освітньо-науковий) рівень**
Освітня кваліфікація:	**доктор філософії з психології**
Освітньо-наукова програма:	**Психологія**

Київ -- МАУП – 2024

Загальна інформація про навчальну дисципліну

Назва навчальної дисципліни	Методологія і методи наукових психологічних досліджень
Шифр і назва спеціальності	053 Психологія
Освітньо-наукова програма	Психологія (підготовка докторів філософії)
Рівень вищої освіти	третій (освітньо-науковий) рівень вищої освіти
Статус дисципліни	обов'язкова (ОК4, цикл професійної підготовки)
Кількість кредитів і годин	3 кредити ЄКТС / 90 годин. Денна форма: лекції – 24 год; практичні (семінарські) заняття – 12 год; самостійна робота – 54 год. Заочна форма: лекції – 8 год; практичні (семінарські) заняття – 6 год; самостійна робота – 76 год.
Термін вивчення дисципліни	1 курс, I семестр
Мова викладання	українська
Вид підсумкового контролю	екзамен
Сторінка дисципліни на сайті	https://maup.com.ua/ua/pro-akademiyu/instituti/imvsn/kafedra-psihologi/aspirant/silabusi17.html

Загальна інформація про викладача. Контактна інформація. Комунікація

Прізвище, ім'я, по батькові керівника практики	Раєвська Яна Миколаївна
Науковий ступінь	Доктор психологічних наук
Вчене звання	Професор
Посада	Директор Навчально-наукового інституту психології та соціальних наук
Дисципліни, які викладає НПП	Методологія та дизайн наукових досліджень у психології Сучасні парадигми та міждисциплінарність у психології
Напрями наукових досліджень	Супервізія, психологічне консультування, психологія соціальної роботи, психологія міжпрофесійної взаємодії, когнітивно-поведінкова терапія, арт-терапія при роботі з травмою.
Посилання на реєстри ідентифікаторів для науковців (ORCID, Google Scholar)	ORCID: https://orcid.org/0000-0003-3802-2304 Scopus: https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57218830781 Web of Science Researcher ID C-8527-2019 Google Scholar Citations:https://scholar.google.com/citations?hl=uk&user=bsfNHk0AAAAJ
Портфоліо викладача на сайті кафедри / Інституту / Академії	https://maup.com.ua/ua/pro-akademiyu/instituti/imvsn/kafedra-psihologi.html
E-mail	raewskaya@ukr.net

Контактний телефон	+380966680958
Телефон кафедри	+380 (44) 494 47 54
Комунікація зі здобувачами (e-mail, месенджери, консультації, очні зустрічі)	raewskaya@ukr.net,

Структура курсу

Апотація курсу. Навчальна дисципліна «Методологія і методи наукових психологічних досліджень» належить до обов'язкових освітніх компонентів (ОК4) освітньо-наукової програми «Психологія» підготовки докторів філософії за спеціальністю 053 «Психологія» і вивчається в І семестрі першого року навчання. Курс є центральною ланкою методичної підготовки аспіранта: він переводить загальні методологічні положення (ОК2, ОК3) у площину конкретних дослідницьких рішень – вибору стратегії та дизайну, формування вибірки й обґрунтування її обсягу, відбору та адаптації психодіагностичного інструментарію, планування експериментальних і неекспериментальних досліджень, аналізу та інтерпретації даних, дотримання етичних стандартів і стандартів звітування. Окремий блок присвячено методології досліджень психічного здоров'я, психотравматизації та стійкості в умовах війни і криз з урахуванням безпеки та вразливості учасників. Наскрізним практичним завданням є розроблення дослідницького протоколу емпіричної частини власної дисертації, який проходить експертизу в симуляції засідання грантової панелі.

Предмет вивчення навчальної дисципліни: методологічні принципи, стратегії, дизайни та методи психологічного дослідження; процедури вимірювання, збору, аналізу й інтерпретації психологічних даних; етичні та методичні стандарти досліджень, зокрема в умовах війни і криз.

Мета курсу: сформувати у здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти здатність самостійно планувати, методично обґрунтовувати та етично здійснювати оригінальне емпіричне психологічне дослідження, що відповідає міжнародним стандартам якості та доказовості.

Завдання навчальної дисципліни:

- розкрити методологічні принципи та стратегії психологічного дослідження (кількісну, якісну, змішану) і засади доказової психології;
- сформувати вміння обирати тип і дизайн дослідження відповідно до проблеми та гіпотез, обґрунтовувати вибірку та її обсяг на основі аналізу потужності;
- сформувати знання про психологічне вимірювання, психометричні характеристики методик і процедури їх адаптації;
- навчити планувати експериментальні та квазіекспериментальні дослідження, контролювати змінні й загрози валідності;
- сформувати вміння застосовувати методи спостереження, опитування, онлайн-збору даних та експертних оцінок;
- ознайомити з логікою аналізу даних, розмірами ефекту, систематичними оглядами та метааналізом;
- сформувати знання та вміння щодо методології досліджень психічного здоров'я, психотравми та стійкості в умовах війни і криз;
- сформувати етичну компетентність дослідника та вміння звітувати про результати відповідно до стандартів APA JARS.

Пререквізити навчальної дисципліни: компетентності другого (магістерського) рівня вищої освіти з психології (експериментальна психологія, психодіагностика, математичні методи в психології); паралельне вивчення дисциплін «Філософія науки» (ОК2) та «Методологія і логіка наукового дослідження» (ОК3).

Постреквізити навчальної дисципліни: «Цифрові інструменти та відкрита наука в психологічних дослідженнях» (ОК5); «Доказові моделі психологічної допомоги в умовах війни та повоєнного відновлення» (ОК6); «Якісні та змішані методи в психологічних дослідженнях»

(ОК7); «Психометрія та статистичний аналіз даних у психологічних дослідженнях» (ОК9); вибіркові дисципліни ВК3 і ВК5; наукова складова ОНП – розроблення дизайну та інструментарію дослідження, попередня реєстрація протоколу, проведення емпіричного дослідження.

Програмні компетентності та результати навчання

Інтегральна компетентність (ІК)	ІК. Здатність продукувати нові ідеї, розв'язувати значущі комплексні проблеми професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності у сфері психології, застосовувати методологію наукової та педагогічної діяльності, а також проводити власне наукове дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення.
Загальні компетентності (ЗК)	ЗК1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу. ЗК3. Здатність генерувати нові ідеї (креативність). ЗК4. Здатність розв'язувати комплексні проблеми психології на основі системного наукового світогляду та загального культурного кругозору із дотриманням принципів професійної етики та академічної доброчесності.
Спеціальні (фахові) компетентності (СК)	СК1. Здатність виокремлювати, систематизувати та прогнозувати актуальні психологічні проблеми, чинники та тенденції функціонування й розвитку особистості, груп і організацій на різних рівнях психологічного дослідження. СК2. Здатність планувати та виконувати оригінальні дослідження, досягати наукових результатів, які створюють нові знання у психології та дотичних до неї міждисциплінарних напрямах, та забезпечувати якість виконуваних досліджень. СК9. Здатність здійснювати міждисциплінарні доказові дослідження психологічних феноменів в умовах війни, криз, соціальних трансформацій та невизначеності, розробляти практико-орієнтовані моделі психологічної підтримки, відновлення психічного здоров'я та стійкості особистості із дотриманням етичних стандартів досліджень за участю вразливих категорій населення.

Програмні результати навчання (РН)	РН1. Мати передові концептуальні та методологічні знання щодо обраної для дослідження проблеми у сфері психології / на межі предметних галузей, а також дослідницькі уміння, достатні для проведення наукових і прикладних досліджень на рівні світових досягнень з психології. РН2. Розуміти загальні принципи та методи психології, а також методологію наукових досліджень, застосувати їх у власних дослідженнях у сфері психології та у викладацькій практиці. РН3. Виокремлювати, систематизувати, розв'язувати, критично осмислювати та прогнозувати значущі психологічні проблеми, формулювати і перевіряти гіпотези, визначати чинники та тенденції функціонування й розвитку особистості, груп і організацій на різних рівнях психологічного дослідження. РН4. Планувати і виконувати експериментальні та/або теоретичні дослідження з психології та дотичних міждисциплінарних напрямів із дотриманням норм професійної і академічної етики. РН12. Розробляти, реалізовувати та впроваджувати міждисциплінарні доказові моделі й дослідницькі протоколи вивчення психічного здоров'я, психотравматизації, стійкості та посттравматичного зростання в умовах війни, криз і соціальних трансформацій; критично оцінювати рівень доказовості психологічних інтервенцій та обґрунтовувати доцільність їх упровадження в українському соціокультурному контексті.

Зміст навчальної дисципліни

№ теми	Назва теми	Денна форма, год.			Заочна форма, год.		
		Лекції	Практ.	СРС	Лекції	Практ.	СРС
Змістовий модуль 1. Методологічні засади та планування психологічного дослідження							
Тема 1	Методологія психологічного дослідження: принципи, підходи, кількісна, якісна та змішана стратегії. Доказова психологія.	3	1	7	1	–	9
Тема 2	Планування дослідження: типи досліджень і дизайни; вибірка, її репрезентативність та обсяг; аналіз статистичної потужності.	3	1	7	1	–	9
Тема 3	Психологічне вимірювання: шкали, надійність, валідність. Психодіагностичні методики та процедура їх адаптації.	3	2	7	1	1	10
Тема 4	Експериментальний і квазіекспериментальний методи: змінні, контроль, плани, загрози валідності. Рандомізовані контрольовані дослідження.	3	2	7	1	1	10
Модульна контрольна робота 1							

№ теми	Назва теми	Денна форма, год.			Заочна форма, год.		
		Лекції	Практ.	СРС	Лекції	Практ.	СРС
Змістовий модуль 2. Методи збору та аналізу даних. Дослідження в умовах війни і криз							
Тема 5	Неекспериментальні методи: спостереження, інтерв'ю, анкетування, онлайн-дослідження, експертні оцінки; огляд якісних методів.	3	1	6	1	1	9
Тема 6	Аналіз та інтерпретація даних: логіка перевірки гіпотез, розміри ефекту, багатовимірні методи (огляд). Систематичні огляди та метааналіз.	3	1	6	1	1	9
Тема 7	Методологія досліджень психічного здоров'я, психотравматизації та стійкості в умовах війни і криз. Безпека учасників і дослідників.	3	2	7	1	1	10
Тема 8	Етика психологічного дослідження: інформована згода, конфіденційність, вразливі групи, комісії з етики. Стандарти звітування APA JARS.	3	2	7	1	1	10
Модульна контрольна робота 2							
Разом:		**24**	**12**	**54**	**8**	**6**	**76**

Форма підсумкового контролю – екзамен.

Методи навчання: проблемна та оглядова лекція, лекція-дискусія, лекція-візуалізація; семінар-практикум; кейс-метод (аналіз опублікованих досліджень і їх дизайнів); дослідницький практикум (розрахунок обсягу вибірки, оцінювання психометричних характеристик, планування експерименту); метод проєктів (дослідницький протокол); симуляційні завдання (засідання грантової панелі, когнітивне інтерв'ювання, кризовий інцидент під час збору даних); рольові ігри; взаємне рецензування.

Методи оцінювання: усний контроль (опитування, доповідь, участь у дискусіях і симуляціях); письмовий контроль (аналіз дизайну дослідження, розрахункові завдання, проєкт форми інформованої згоди, дослідницький протокол); тестовий контроль (модульні контрольні роботи); екзамен; взаємне рецензування за чек-листами.

Технічне обладнання та / або програмне забезпечення

Для якісного викладання та опанування курсу використовуються: навчальні аудиторії, обладнані мультимедійним проєктором і комп'ютерами; доступ до мережі Інтернет; наукова бібліотека Академії та наукометричні бази (Scopus, Web of Science), APA PsycNet; офіційний сайт МАУП (http://maup.com.ua) і система дистанційного навчання Академії; програмне забезпечення для аналізу потужності (G*Power) та статистичного аналізу (jamovi, JASP, SPSS, R); сервіси для онлайн-опитувань; шаблони дослідницьких протоколів і контрольні переліки стандартів звітування (APA JARS, PRISMA 2020).

Форми і методи контролю

Контроль успішності здобувачів поділяється на поточний і підсумковий (семестровий). Поточний контроль охоплює роботу на заняттях, участь у симуляційних завданнях, самостійну роботу, модульні контрольні роботи та дослідницький протокол.

Поточний контроль здійснюється під час практичних (семінарських) занять і спрямований на перевірку сформованості вмінь обирати та обґрунтовувати дизайн, вибірку, методи й процедури аналізу даних, оцінювати якість досліджень і дотримуватися етичних стандартів. Формами поточного контролю є: усне опитування; аналіз кейсів; розрахункові завдання; участь у симуляціях; письмові аналітичні завдання; взаємне рецензування.

Методи поточного контролю: усний контроль (опитування, доповідь, симуляція); письмовий контроль (аналіз дизайну, розрахунки, фрагменти протоколу); тестовий контроль; спостереження; проблемні ситуації.

Підсумковий (семестровий) контроль проводиться у формі екзамену. Підсумкова оцінка визначається як сума балів поточного контролю (до 60) та екзамену (до 40). Екзамен проводиться в усно-письмовій формі за екзаменаційними білетами.

Система оцінювання та вимоги

Система оцінювання ґрунтується на принципах об'єктивності, прозорості, гнучкості та високої диференціації. Оцінювання здійснюється за модульно-рейтинговою системою із застосуванням 100-бальної шкали: до 60 балів – поточний контроль, до 40 балів – екзамен.

Таблиця розподілу балів, які отримують здобувачі

Вид навчальної роботи	Змістовий модуль 1	Змістовий модуль 2	Разом
Робота на практичних (семінарських) заняттях і самостійна робота	10	10	20
Участь у симуляційних завданнях	5	5	10
Модульна контрольна робота	10	10	20
Дослідницький протокол емпіричного дослідження	5	5	10
Разом за поточний контроль	**30**	**30**	**60**

Екзамен – до 40 балів. Загальна підсумкова оцінка – до 100 балів. Мінімальна сума балів, за якої дисципліна вважається успішно опанованою, становить 60.

Критерії оцінювання роботи на практичних (семінарських) заняттях. Оцінюються: володіння методологічним і методичним понятєвим апаратом; обґрунтованість вибору дизайну, вибірки та методів; правильність розрахунків; уміння виявляти загрози валідності та методичні недоліки опублікованих досліджень; дотримання етичних вимог; якість взаємного рецензування.

Критерії оцінювання участі в симуляційних завданнях (до 5 балів за модуль). Виконання рольових функцій (до 1); методична коректність рішень і висловлювань (до 2); дотримання етичних стандартів і безпеки учасників (до 1); якість підсумкового продукту (до 1).

Критерії оцінювання модульної контрольної роботи. Модульна контрольна робота виконується у письмовій (тестовій) формі та оцінюється до 10 балів. Оцінювання (частка правильно виконаних завдань): «відмінно» – понад 90 %; «дуже добре» – 82–89 %; «добре» – 75–81 %; «задовільно» – 68–74 %; «достатньо» – 60–67 %; «незадовільно» – менше 60 %. Відсутність роботи – 0 балів.

Критерії оцінювання дослідницького протоколу (10 балів). Протокол розробляється для емпіричної частини власної дисертації у два етапи. Етап 1 (до 5 балів): мета, гіпотези, дизайн, вибірка з обґрунтуванням обсягу, інструментарій з психометричними характеристиками. Етап 2 (до 5 балів): процедура збору даних, план аналізу даних, етичні аспекти (форма інформованої згоди, протокол безпеки), обмеження дослідження. Критерії: узгодженість елементів протоколу; методична обґрунтованість рішень; етична коректність; повнота відповідно до шаблону.

Критерії оцінювання екзамену (до 40 балів). Екзаменаційний білет містить два теоретичні питання (до 15 балів кожне) та одне практичне завдання (аналіз або розроблення

дизайну дослідження за кейсом) (до 10 балів). Відповідь на теоретичне питання оцінюється за критеріями: повнота та точність розкриття змісту; володіння понятєвим апаратом; логічність і доказовість викладу; уміння пов'язати теоретичні положення з проблематикою власного дисертаційного дослідження. Практичне (проблемне) завдання оцінюється за критеріями: правильність аналізу ситуації; обґрунтованість рішення; коректність висновків. Умови допуску до екзамену та порядок його перескладання визначаються нормативними документами Академії.

Зведена шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою (для екзамену)	Для заліку
90–100	A	відмінно	зараховано
82–89	B	дуже добре	зараховано
75–81	C	добре	зараховано
68–74	D	задовільно	зараховано
60–67	E	достатньо	зараховано
35–59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
1–34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Політика курсу

Політика щодо академічної доброчесності. Викладання дисципліни ґрунтується на засадах академічної доброчесності відповідно до Закону України «Про освіту», Закону України «Про вищу освіту» та нормативних документів Академії (https://maup.com.ua/ua/navchannya-u-maup/akademichna-dobrochesnist.html). Письмові роботи, аналітичні матеріали та презентації мають бути оригінальними, супроводжуватися коректними покликаннями на першоджерела й перевіркою на текстові збіги. Порушеннями академічної доброчесності вважаються академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація, списування, обман, хабарництво, необ'єктивне оцінювання.

Політика етики досліджень і безпеки учасників. Будь-які навчальні пілотажі, інтерв'ю чи опитування в межах курсу проводяться лише серед здобувачів групи або за погодженням із викладачем, з дотриманням принципів добровільності, анонімності та конфіденційності. Матеріали, що стосуються травматичного досвіду, обговорюються з дотриманням принципів психологічної безпеки; кожен учасник має право утриматися від розкриття особистої інформації. Реальні дані учасників досліджень не використовуються в навчальних кейсах без повної деідентифікації.

Політика щодо відвідування, дедлайнів і перескладання. Відвідування занять є обов'язковим; пропущені заняття відпрацьовуються у визначений викладачем спосіб. Обов'язковою умовою зарахування є участь у симуляційних завданнях курсу (або виконання рівноцінного індивідуального завдання в разі пропуску з поважних причин). Індивідуальні завдання виконуються у встановлені терміни; роботи, подані з порушенням дедлайну без поважних причин, можуть оцінюватися зі зниженням балів. Перескладання здійснюється у порядку, визначеному нормативними документами Академії. Для здобувачів заочної форми навчання обсяг аудиторних занять зменшено відповідно до навчального плану, а частина завдань виконується в межах самостійної роботи з поданням через систему дистанційного навчання Академії.

Політика щодо оскарження. Здобувач має право на вмотивоване оскарження результатів оцінювання у порядку, визначеному нормативними документами Академії, звернувшись до викладача, завідувача кафедри або гаранта освітньо-наукової програми.

Політика використання цифрових інструментів та інструментів штучного інтелекту. Використання цифрових інструментів і генеративного штучного інтелекту допускається як допоміжний засіб (пошук джерел, перевірка розрахунків, мовне редагування) за умови прозорого декларування та критичної перевірки. Вибір і обґрунтування дизайну, гіпотез і методів мають бути результатом самостійної роботи здобувача. Заборонено вводити до загальнодоступних сервісів ШІ персональні дані учасників досліджень. Під час екзамену використання цифрових пристроїв допускається лише для розрахунків за дозволом екзаменатора.

Політика сталого розвитку. Викладання дисципліни узгоджується із Цілями сталого розвитку ООН, насамперед із Ціллю 3 «Міцне здоров'я і благополуччя», Ціллю 4 «Якісна освіта» та Ціллю 16 «Мир, справедливість та сильні інститути». Заохочуються доказові, етично відповідальні дослідження, спрямовані на підтримку психічного здоров'я та відновлення суспільства.

Методичне забезпечення навчальної дисципліни

Навчально-методичне забезпечення дисципліни включає: силабус дисципліни; конспект (тексти) лекцій; методичні рекомендації до практичних (семінарських) занять; методичні рекомендації до самостійної роботи здобувачів; шаблон дослідницького протоколу; зразки форм інформованої згоди та протоколів безпеки; сценарії симуляційних завдань із рольовими картками; банк кейсів опублікованих досліджень; розрахункові завдання; банк завдань для модульних контрольних робіт; перелік питань до екзамену та зразок екзаменаційного білета (додаток 1).

Рекомендовані джерела інформації

Основна література

1. Coolican H. Research Methods and Statistics in Psychology. 7th ed. London : Routledge, 2019.
2. Breakwell G. M., Wright D. B., Barnett J. (eds.) Research Methods in Psychology. 5th ed. London : SAGE Publications, 2020.
3. Kazdin A. E. Research Design in Clinical Psychology. 5th ed. Cambridge : Cambridge University Press, 2017.
4. Shadish W. R., Cook T. D., Campbell D. T. Experimental and Quasi-Experimental Designs for Generalized Causal Inference. Boston : Houghton Mifflin, 2002.
5. Field A. Discovering Statistics Using IBM SPSS Statistics. 5th ed. London : SAGE Publications, 2018.
6. Creswell J. W., Creswell J. D. Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches. 5th ed. Thousand Oaks : SAGE Publications, 2018.
7. Appelbaum M., Cooper H., Kline R. B., Mayo-Wilson E., Nezu A. M., Rao S. M. Journal article reporting standards for quantitative research in psychology: The APA Publications and Communications Board task force report. American Psychologist. 2018. Vol. 73, No. 1. P. 3–25.
8. American Psychological Association. Ethical Principles of Psychologists and Code of Conduct (2002, amended 2010 and 2016). Washington, DC : APA, 2017.

Додаткова література

1. Cohen J. Statistical Power Analysis for the Behavioral Sciences. 2nd ed. Hillsdale : Lawrence Erlbaum Associates, 1988.
2. Borenstein M., Hedges L. V., Higgins J. P. T., Rothstein H. R. Introduction to Meta-Analysis. 2nd ed. Hoboken : Wiley, 2021.
3. Page M. J., McKenzie J. E., Bossuyt P. M. et al. The PRISMA 2020 statement: an updated guideline for reporting systematic reviews. BMJ. 2021. Vol. 372. n71.
4. Braun V., Clarke V. Thematic Analysis: A Practical Guide. London : SAGE Publications, 2022.

5. Kerlinger F. N., Lee H. B. Foundations of Behavioral Research. 4th ed. Fort Worth : Harcourt College Publishers, 2000.
6. Inter-Agency Standing Committee (IASC). IASC Guidelines on Mental Health and Psychosocial Support in Emergency Settings. Geneva : IASC, 2007.
7. World Medical Association. Declaration of Helsinki: Ethical Principles for Medical Research Involving Human Participants. Ferney-Voltaire : WMA, 2024.
8. Про захист персональних даних : Закон України від 01.06.2010 № 2297-VI.
9. Етичний кодекс психолога : прийнятий Товариством психологів України 20.12.1990.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. Офіційний сайт МАУП. URL: http://maup.com.ua
2. APA PsycNet. URL: https://psycnet.apa.org
3. APA Style – Journal Article Reporting Standards (JARS). URL: https://apastyle.apa.org/jars
4. EQUATOR Network – стандарти звітування досліджень. URL: https://www.equator-network.org
5. PRISMA Statement. URL: https://www.prisma-statement.org
6. G*Power (Heinrich-Heine-Universität Düsseldorf). URL: https://www.psychologie.hhu.de/arbeitsgruppen/allgemeine-psychologie-und-arbeitspsychologie/gpower
7. jamovi. URL: https://www.jamovi.org
8. Google Scholar. URL: https://scholar.google.com

Додаток 1

ПрАТ «ВНЗ «МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»
Навчально-науковий інститут психології та соціальних наук
Кафедра психології

МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ ДО НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «МЕТОДОЛОГІЯ І МЕТОДИ НАУКОВИХ ПСИХОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ»

Третій (освітньо-науковий) рівень вищої освіти. Спеціальність 053 Психологія. ОНП «Психологія». Обов'язкова дисципліна (ОК4), 3 кредити ЄКТС / 90 год, І семестр, підсумковий контроль – екзамен.

1. Методичні рекомендації до практичних (семінарських) занять

Практичні (семінарські) заняття (денна форма – 12 год., заочна форма – 6 год.) мають характер дослідницького практикуму: здобувачі аналізують дизайни опублікованих досліджень, виконують розрахункові завдання, розробляють фрагменти власного дослідницького протоколу та беруть участь у симуляціях.

Порядок підготовки до заняття: опрацювати конспект лекції та рекомендовані джерела; проаналізувати запропоноване опубліковане дослідження за схемою «питання -- дизайн – вибірка – методи – аналіз – висновки – обмеження»; підготувати відповідний фрагмент протоколу власного дослідження.

Для здобувачів заочної форми проводяться три заняття по 2 год. (теми 3–4 із симуляцією 1; теми 5–6; теми 7–8 із симуляцією 3); симуляція 2 виконується в онлайн-режимі в парах.

Семінар 1 (Теми 1–2, 2 год.). Стратегії, типи та дизайни досліджень

Питання для обговорення:

1. Методологічні принципи психологічного дослідження; кількісна, якісна та змішана стратегії.
2. Доказова психологія: ієрархія доказів і її обмеження.
3. Типи досліджень: описові, кореляційні, експериментальні; крос-секційні та лонгітюдні дизайни.
4. Вибірка: генеральна сукупність, способи формування, репрезентативність; аналіз статистичної потужності.

Практичні завдання:

1. Визначити стратегію, тип і дизайн власного дослідження та обґрунтувати вибір.
2. Розрахувати мінімальний обсяг вибірки для власної основної гіпотези в G*Power (заданий розмір ефекту, $\alpha = 0{,}05$, потужність 0,80).
3. Проаналізувати дизайн опублікованого дослідження та визначити рівень доказовості.

Семінар 2 (Тема 3, 2 год.). Психологічне вимірювання та адаптація методик

Питання для обговорення:

1. Шкали вимірювання та їх значення для вибору методів аналізу.
2. Надійність: види та показники (узгодженість, ретестова, міжоцінювачева).
3. Валідність: змістова, конструктна, критеріальна; сучасний погляд на валідність як на обґрунтування інтерпретацій.
4. Адаптація зарубіжних методик: переклад, зворотний переклад, когнітивне інтерв'ювання, перевірка психометричних характеристик.

Практичні завдання:

1. Скласти таблицю інструментарію власного дослідження з психометричними характеристиками методик і джерелами.
2. Оцінити психометричне обґрунтування методики в опублікованій статті.
3. Розробити план адаптації однієї зарубіжної методики.

Симуляційне завдання:

«Когнітивне інтерв'ювання перекладеного опитувальника». Див. розділ 3 «Симуляційні завдання» (Симуляція 2).

Семінар 3 (Тема 4, 2 год.). Планування експериментального та інтервенційного дослідження

Питання для обговорення:

1. Незалежна, залежна, додаткові змінні; способи контролю.
2. Експериментальні та квазіекспериментальні плани; міжгрупові та внутрішньогрупові дизайни.
3. Загрози внутрішній і зовнішній валідності та способи їх нейтралізації.
4. Рандомізовані контрольовані дослідження ефективності психологічних інтервенцій: рандомізація, контрольні умови, засліплення, стандарт CONSORT.

Практичні завдання:

1. Спланувати експеримент або квазіексперимент для перевірки однієї з гіпотез власного дослідження.
2. Визначити загрози валідності у двох опублікованих інтервенційних дослідженнях.
3. Запропонувати контрольну умову для дослідження ефективності психологічної програми.

Симуляційне завдання:

«Засідання грантової панелі: експертиза дизайну дослідження». Див. розділ 3 (Симуляція 1).

Семінар 4 (Теми 5–6, 2 год.). Методи збору та аналізу даних

Питання для обговорення:

1. Спостереження та інтерв'ю: види, процедури, обмеження.
2. Анкетування та онлайн-дослідження: конструювання запитань, контроль якості даних, перевірки уважності.
3. Логіка перевірки гіпотез; статистична та практична значущість; розміри ефекту та довірчі інтервали.
4. Систематичні огляди та метааналіз: етапи, стандарт PRISMA 2020.

Практичні завдання:

1. Розробити фрагмент анкети або гайд інтерв'ю для власного дослідження та перевірити його на типові помилки.
2. Інтерпретувати результати поданого статистичного звіту з урахуванням розмірів ефекту.
3. Скласти план аналізу даних для гіпотез власного дослідження.

Семінар 5 (Тема 7, 2 год.). Дослідження в умовах війни і криз

Питання для обговорення:

1. Методологічні виклики досліджень психічного здоров'я під час війни: доступ до учасників, мобільність, безпека.
2. Скринінгові інструменти психотравматизації та стійкості; обмеження їх використання.
3. Лонгітюдні та інтервенційні дизайни в кризових умовах.
4. Принцип «не зашкодь», ризик ретравматизації, протоколи безпеки та перенаправлення; турбота про дослідників.

Практичні завдання:

1. Оцінити методологію двох досліджень психічного здоров'я населення України під час війни.
2. Розробити протокол безпеки для власного дослідження (дії в разі дистресу учасника, контакти служб підтримки).
3. Обґрунтувати вибір скринінгових інструментів для визначеної вибірки.

Симуляційне завдання:

«Кризовий інцидент під час збору даних». Див. розділ 3 (Симуляція 3).

Семінар 6 (Тема 8, 2 год.). Етика дослідження та звітування

Питання для обговорення:

1. Етичні принципи досліджень за участю людини; етичні кодекси психолога.
2. Інформована згода: зміст, форма, особливості для неповнолітніх і вразливих груп, онлайн-згода.
3. Конфіденційність і захист персональних даних.
4. Стандарти звітування APA JARS; обмеження дослідження як обов'язковий елемент звіту.

Практичні завдання:

1. Розробити форму інформованої згоди для власного дослідження та провести взаємне рецензування.
2. Перевірити розділ «Метод» опублікованої статті за контрольним переліком APA JARS.
3. Представити дослідницький протокол (етап 2) для обговорення.

2. Методичні рекомендації до самостійної роботи здобувачів

Самостійна робота (денна форма – 54 год., заочна форма – 76 год.) передбачає опрацювання джерел, аналіз опублікованих досліджень, розрахункові завдання, розроблення дослідницького протоколу, підготовку до симуляцій, модульних контрольних робіт та екзамену.

Тема	Зміст самостійної роботи	Год. (денна)	Год. (заочна)	Форма контролю
Тема 1	Опрацювання джерел з методології; визначення стратегії власного дослідження.	7	9	Аналітична записка
Тема 2	Аналіз потужності та розрахунок обсягу вибірки. Етап 1 протоколу.	7	9	Розрахунок
Тема 3	Таблиця інструментарію; підготовка до когнітивного інтерв'ювання. Етап 1 протоколу.	7	10	Таблиця, протокол інтерв'ю
Тема 4	Планування експерименту; підготовка заявки до симуляції грантової панелі.	7	10	Заявка
Тема 5	Розроблення анкети або гайду інтерв'ю.	6	9	Інструмент
Тема 6	План аналізу даних; інтерпретація статистичного звіту.	6	9	План аналізу
Тема 7	Аналіз досліджень у кризових умовах; протокол безпеки. Етап 2 протоколу.	7	10	Протокол безпеки
Тема 8	Форма інформованої згоди; перевірка за APA JARS; оформлення протоколу. Етап 2 протоколу.	7	10	Захист протоколу
Разом		**54**	**76**	

3. Симуляційні завдання

Симуляції моделюють ключові ситуації дослідницької практики: експертизу дослідницької пропозиції, підготовку інструментарію та збір даних в умовах підвищеного ризику. Кожна симуляція завершується дебрифінгом. Участь у симуляціях оцінюється до 10 балів за семестр.

Симуляція 1. «Засідання грантової панелі: експертиза дизайну дослідження» (Тема 4, змістовий модуль 1)

Мета: відпрацювати вміння стисло й переконливо обґрунтовувати дизайн дослідження та критично оцінювати дослідницькі пропозиції колег.

Сценарій: оголошено конкурс на фінансування досліджень молодих учених у галузі психології. Кожен здобувач подає коротку дослідницьку пропозицію (1–2 сторінки) на матеріалі власної дисертації. Грантова панель оцінює пропозиції за критеріями наукової якості, методичної обґрунтованості, реалістичності та етичності.

Ролі учасників: голова панелі, три експерти (наукова значущість; методологія та вибірка; етика та ризики), заявники.

Хід симуляції:

1. Заявник представляє пропозицію (3 хв): проблема, гіпотези, дизайн, вибірка, інструменти, план аналізу.
2. Експерти ставлять запитання (5 хв) і заповнюють оцінні листи.
3. Панель обговорює пропозицію та виставляє бали; формулює рекомендації.
4. Кожен здобувач по черзі виконує роль заявника та експерта; дебрифінг.

Продукт: оцінний лист з балами та рекомендаціями; доопрацьований етап 1 дослідницького протоколу.

Критерії оцінювання: методична обґрунтованість дизайну; якість відповідей на запитання; конкретність і доказовість експертних зауважень.

Симуляція 2. «Когнітивне інтерв'ювання перекладеного опитувальника» (Тема 3, змістовий модуль 1)

Мета: сформувати практичні вміння попереднього тестування інструментарію під час адаптації методик.

Сценарій: дослідницька група адаптує україномовну версію зарубіжного опитувальника. Перед пілотажем проводиться когнітивне інтерв'ювання, щоб з'ясувати, як респонденти розуміють пункти, інструкції та шкалу відповідей.

Ролі учасників: інтерв'юер, респондент (з рольовою карткою, що задає певні особливості розуміння), спостерігач-протоколіст; ролі змінюються.

Хід симуляції:

1. Ознайомлення з методикою «думання вголос» і технікою уточнювальних запитань (probing).
2. Проведення інтерв'ю щодо 6–8 пунктів опитувальника (10 хв).
3. Спостерігач фіксує проблеми розуміння, формулювання, відповідей.
4. Група узагальнює виявлені проблеми та пропонує редакцію пунктів; дебрифінг.

Продукт: таблиця проблемних пунктів із типом проблеми та запропонованою редакцією.

Критерії оцінювання: коректність техніки інтерв'ювання; повнота виявлення проблем; обґрунтованість редакції пунктів.

Симуляція 3. «Кризовий інцидент під час збору даних» (Тема 7, змістовий модуль 2)

Мета: відпрацювати етично й методично коректні дії дослідника в ситуаціях ризику для учасника та дослідника.

Сценарій: під час напівструктурованого інтерв'ю з учасником, який пережив бойові дії або окупацію, виникають складні ситуації: учасник демонструє ознаки гострого дистресу; лунає сигнал повітряної тривоги; учасник просить вилучити частину сказаного; третя особа намагається бути присутньою під час інтерв'ю. Кожна мікрогрупа отримує один сценарій.

Ролі учасників: дослідник-інтерв'юер, учасник (за рольовою карткою), супервізор дослідження, спостерігач.

Хід симуляції:

1. Ознайомлення з протоколом безпеки та рольовими картками.
2. Відтворення інтерв'ю до моменту інциденту та дії дослідника (7–10 хв).
3. Консультація дослідника із супервізором щодо подальших кроків (продовжити, призупинити, перенаправити, вилучити дані).

4. Спостерігач оцінює дії за чек-листом; групове обговорення та вдосконалення протоколу безпеки.

Продукт: вдосконалений протокол безпеки власного дослідження та запис рішень щодо даних.

Критерії оцінювання: дотримання принципу «не зашкодь» і права учасника на відмову; коректність дій з перенаправлення; обґрунтованість рішень щодо даних.

4. Методичні рекомендації до дослідницького протоколу

Дослідницький протокол є наскрізним індивідуальним завданням курсу і першою версією документа, який надалі може бути використаний для попередньої реєстрації дослідження (ОК5) та розгляду комісією з етики. Протокол погоджується з науковим керівником.

Рекомендований склад протоколу:

1. Назва дослідження, мета, дослідницькі питання та гіпотези.
2. Стратегія і дизайн дослідження з обґрунтуванням.
3. Учасники: критерії включення та виключення, спосіб залучення, обсяг вибірки з аналізом потужності.
4. Інструментарій: методики, їх психометричні характеристики, план адаптації (за потреби).
5. Процедура збору даних (послідовність, формат, тривалість, контроль якості).
6. План аналізу даних для кожної гіпотези; обробка пропущених даних.
7. Етичні аспекти: форма інформованої згоди, конфіденційність, протокол безпеки, ризики й вигоди.
8. Обмеження дослідження та способи їх мінімізації.

5. Банк завдань для модульних контрольних робіт

Модульна контрольна робота виконується у письмовій (тестовій) формі й охоплює матеріал відповідного змістового модуля. Оцінювання – до 10 балів за кожну МКР.

Модульна контрольна робота 1 (змістовий модуль 1, теми 1–4)

Частина А. Тестові завдання закритої форми (оберіть одну правильну відповідь).

1. Змішана стратегія дослідження передбачає: а) лише кількісні методи; б) поєднання кількісних і якісних методів з їх інтеграцією; в) використання кількох опитувальників; г) змішування вибірок.
2. Лонгітюдне дослідження передбачає: а) одноразове обстеження різних вікових груп; б) повторні обстеження тих самих учасників упродовж часу; в) лабораторний експеримент; г) метааналіз.
3. Статистична потужність – це: а) імовірність помилки першого роду; б) імовірність виявити ефект, якщо він існує; в) розмір вибірки; г) рівень значущості.
4. Для розрахунку обсягу вибірки необхідно визначити: а) лише рівень значущості; б) очікуваний розмір ефекту, рівень значущості та бажану потужність; в) кількість методик; г) тривалість дослідження.
5. Ретестова надійність оцінює: а) внутрішню узгодженість пунктів; б) стабільність результатів при повторному вимірюванні; в) відповідність критерію; г) узгодженість експертів.
6. Конструктна валідність стосується: а) зовнішнього вигляду методики; б) того, наскільки методика вимірює теоретичний конструкт; в) швидкості тестування; г) обсягу норм.
7. Зворотний переклад під час адаптації методики застосовують для: а) скорочення методики; б) перевірки смислової відповідності перекладу оригіналу; в) розрахунку норм; г) рандомізації.
8. Рандомізація в експерименті спрямована на: а) збільшення вибірки; б) рівномірний розподіл неконтрольованих чинників між групами; в) засліплення; г) вибір методик.
9. Квазіексперимент відрізняється від істинного експерименту: а) відсутністю незалежної змінної; б) відсутністю випадкового розподілу учасників за умовами; в) відсутністю залежної змінної; г) відсутністю вимірювання.

10. Загрозою внутрішній валідності є: а) нерепрезентативність вибірки; б) історія (зовнішні події між вимірюваннями); в) мала кількість методик; г) відсутність публікації.

Частина Б. Завдання на відповідність.

1. Установіть відповідність між типом дослідження (описове, кореляційне, експериментальне, лонгітюдне) та його призначенням.
2. Установіть відповідність між видом надійності або валідності та способом її оцінювання.
3. Установіть відповідність між загрозою валідності (історія, дозрівання, регресія до середнього, вибуття учасників) та її описом.

Частина В. Відкриті (проблемні) завдання.

1. Обґрунтуйте дизайн дослідження для наведеної гіпотези та визначте основні змінні.
2. Розрахуйте (або обґрунтуйте) обсяг вибірки для наведених параметрів і поясніть логіку розрахунку.
3. Виявіть методичні недоліки у наведеному описі експерименту та запропонуйте способи їх усунення.

Модульна контрольна робота 2 (змістовий модуль 2, теми 5–8)

Частина А. Тестові завдання закритої форми (оберіть одну правильну відповідь).

1. Напівструктуроване інтерв'ю передбачає: а) жорстко фіксовані запитання; б) гайд основних тем із можливістю уточнювальних запитань; в) відсутність підготовки; г) лише закриті запитання.
2. Перевірки уважності (attention checks) в онлайн-опитуваннях застосовують для: а) збільшення вибірки; б) контролю якості відповідей; в) рандомізації; г) анонімізації.
3. Розмір ефекту характеризує: а) імовірність помилки; б) величину відмінності або зв'язку незалежно від обсягу вибірки; в) обсяг вибірки; г) надійність методики.
4. Статистично значущий результат при дуже великій вибірці: а) завжди є практично важливим; б) може мати незначний розмір ефекту; в) неможливий; г) свідчить про причинність.
5. Метааналіз – це: а) огляд літератури без критеріїв; б) статистичне об'єднання результатів кількох досліджень; в) якісний аналіз; г) реплікація.
6. Стандарт PRISMA 2020 стосується звітування про: а) експерименти; б) систематичні огляди та метааналізи; в) якісні дослідження; г) кейси.
7. Принцип «не зашкодь» у дослідженнях в умовах війни передбачає насамперед: а) максимальну кількість запитань про травму; б) мінімізацію ризику ретравматизації та наявність протоколу підтримки; в) відмову від будь-яких досліджень; г) обов'язкову присутність родичів.
8. Скринінговий інструмент: а) встановлює діагноз; б) виявляє осіб з імовірною наявністю стану для подальшої оцінки; в) замінює клінічне інтерв'ю; г) є терапевтичною інтервенцією.
9. Інформована згода має містити: а) лише підпис учасника; б) інформацію про мету, процедури, ризики, вигоди, конфіденційність і право відмовитися; в) результати дослідження; г) гіпотези дослідження в повному обсязі.
10. Стандарти APA JARS призначені для: а) оцінювання студентів; б) повного й прозорого звітування про дослідження в публікаціях; в) етичної експертизи; г) адаптації методик.

Частина Б. Завдання на відповідність.

1. Установіть відповідність між методом збору даних (спостереження, інтерв'ю, анкетування, експертні оцінки) та його характеристикою.
2. Установіть відповідність між показником (d Коена, r Пірсона, η^2, відношення шансів) та типом аналізу, для якого він використовується.
3. Установіть відповідність між етичним принципом (добровільність, конфіденційність, мінімізація шкоди, справедливість) та його змістом.

Частина В. Відкриті (проблемні) завдання.

1. Розробіть план дослідження стійкості внутрішньо переміщених осіб з урахуванням етичних і безпекових вимог.

2. Проаналізуйте наведений статистичний звіт і сформулюйте коректну інтерпретацію результатів.
3. Оцініть наведену форму інформованої згоди та запропонуйте виправлення.

6. Перелік питань до екзамену

1. Методологічні принципи психологічного дослідження.
2. Кількісна, якісна та змішана стратегії дослідження.
3. Доказова психологія: поняття, рівні доказовості, обмеження.
4. Типи психологічних досліджень.
5. Крос-секційні та лонгітюдні дизайни.
6. Генеральна сукупність і вибірка; способи формування вибірки.
7. Репрезентативність вибірки та узагальнюваність результатів.
8. Аналіз статистичної потужності та розрахунок обсягу вибірки.
9. Шкали вимірювання в психології.
10. Надійність психодіагностичних методик.
11. Валідність психодіагностичних методик.
12. Процедура адаптації зарубіжних методик.
13. Когнітивне інтерв'ювання як метод попереднього тестування інструментарію.
14. Змінні в експерименті та способи їх контролю.
15. Експериментальні плани.
16. Квазіекспериментальні плани.
17. Загрози внутрішній валідності.
18. Загрози зовнішній, конструктній і статистичній валідності.
19. Рандомізовані контрольовані дослідження психологічних інтервенцій.
20. Метод спостереження.
21. Інтерв'ю в психологічному дослідженні.
22. Анкетування та конструювання опитувальників.
23. Онлайн-дослідження: можливості, обмеження, контроль якості.
24. Метод експертних оцінок.
25. Якісні методи в психологічному дослідженні (огляд).
26. Логіка перевірки статистичних гіпотез.
27. Статистична та практична значущість; розміри ефекту.
28. Багатовимірні методи аналізу даних (огляд).
29. Систематичні огляди та метааналіз.
30. Методологічні виклики досліджень психічного здоров'я в умовах війни.
31. Дослідження психотравматизації та стійкості: дизайни й інструменти.
32. Безпека учасників і дослідників у кризових умовах.
33. Етичні принципи психологічного дослідження.
34. Інформована згода: зміст і особливості для вразливих груп.
35. Конфіденційність і захист персональних даних у дослідженнях.
36. Роль комісій з етики досліджень.
37. Стандарти звітування APA JARS.
38. Обмеження дослідження та їх опис.
39. Дослідницький протокол: структура та призначення.
40. Методичне обґрунтування емпіричної частини власного дисертаційного дослідження.

Зразок екзаменаційного білета

ПрАТ «ВНЗ «МАУП». ННІ психології та соціальних наук. Кафедра психології. Третій (освітньо-науковий) рівень. Спеціальність 053 Психологія.

Дисципліна «Методологія і методи наукових психологічних досліджень».

Екзаменаційний білет № __

1. Валідність психодіагностичних методик: види та способи оцінювання. (15 балів)

2. Методологічні та етичні виклики досліджень психічного здоров'я в умовах війни. (15 балів)

3. Практичне завдання. Дослідник планує оцінити ефективність восьмитижневої програми підтримки стійкості для вчителів прифронтових громад. Запропонуйте дизайн, контрольну умову, вибірку з обґрунтуванням обсягу, інструменти та основні етичні запобіжники. (10 балів)